

STRATEGIJA RAZVOJA OBRAZOVANJA UNSKO-SANSKOG KANTONA

DEVELOPMENT EDUCATION STRATEGY IN THE UNA-SANA CANTON

mr. sc. Senad Haurdić, profesor
Visoka međunarodna škola
Cazin

Benjamin Haurdić, dipl. ing.
Visoka međunarodna škola
Cazin

REZIME

Svaka zajednica, koja želi biti produktivna, razvijena i samoodrživa mora svoje prednosti graditi na znanju i stalnom širenju mogućnosti za učenje. Step en razvoja obrazovanja je bitan indikator društvenog, kulturnog i ekonomskog razvoja društva. Obrazovanje je jedan od osnovnih kriterija konkurentnosti u 21. stoljeću, jer samo kvalitetno obrazovanje uspješno smanjuje i poništava razlike u društvenom statusu, spolu, regionalnoj pripadnosti i sl. Bez kvalitetnog obrazovanja i s njim povezanog otvaranja prostora za brže i produktivnije zapošljavanje, ne možemo očekivati rješavanje problema u drugim oblastima značajnim za život zajednice.

Ključne riječi: obrazovanje, kvalitet, zajednica, strategija, problem, indikatori.

ABSTRACT

Every community, which wants to be productive, self-sustainable and sustainable, has to build on its know-how and the continuing expansion of learning opportunities. The level of education development is an important indicator of social, cultural and economic development of society. Education is one of the basic criteria for competitiveness in the 21st century, because only quality education successfully reduces and undermines the differences in social status, gender, regional affiliation etc. Without quality education and the related open space for faster and more productive employment, we can not expect to solve Problem in other areas of importance for the life of the community.

Keywords: education, quality, community, strategy, problem, indicators.

1. UVOD

Znanje je ključna stvar za dalji napredak i razvoj privrede i društva. Danas vidimo da znanje ima direktan, a ne indirektan uticaj na ostvarivanje zadovoljavajuće stope rasta privrede. Znanje je takođe i jedan od ključnih resursa za proces proizvodnje i obavljanja društvene reprodukcije. Samim tim znanje je resurs u procesu proizvodnje, a najveći proizvođači tih resursa su visokoobrazovne institucije kao što su fakulteti i istraživačke ustanove. Danas smo i sami svjedoci stalne promjene u sistemima obrazovanja.

Danas je aktuelna Bolonja koja treba da pomogne studentima da lakše savladaju svoje gradivo i da budu spremniji da svoje znanje sa fakulteta brzo mogu da primjene i u praksi. Nažalost reforme sistema ne idu tako lako i jednostavno. To nije samo problem kod nas već u svim zemljama koje pokušavaju da uvedu bolonjski proces.

Svaka zajednica, koja želi biti produktivna, razvijena i samoodrživa mora svoje prednosti graditi na znanju i stalnom širenju mogućnosti za učenje. Stepem razvoja obrazovanja je bitan indikator društvenog, kulturnog i ekonomskog razvoja društva. Obrazovanje je jedan od osnovnih kriterija konkurentnosti u 21. stoljeću, jer samo kvalitetno obrazovanje uspješno smanjuje i poništava razlike u društvenom statusu, spolu, regionalnoj pripadnosti i sl. Bez kvalitetnog obrazovanja i s njim povezanog otvaranja prostora za brže i produktivnije zapošljavanje, ne možemo očekivati rješavanje problema u drugim oblastima značajnim za život zajednice.

S druge strane, ostvarivanje prava na obrazovanje kao bitnog i osnažujućeg ljudskog i građanskog prava, predstavlja ustavnu obavezu država, a definirano je i brojnim međunarodnim dokumentima čija je potpisnica Bosna i Hercegovina. Jedan od važnih ciljeva Vlade Unsko-sanskog kantona je osiguranje dostupnosti kvalitetnog obrazovanja svima pod istim uvjetima. Da bi se ovaj cilj ostvario neophodno je razviti dostupniji, prilagodljiviji, efikasniji i ekonomičniji obrazovni sistem, koji će omogućiti razvoj društva utemeljenog na znanju.

2. OBRAZOVANJE I NACIONALNI RAZVOJ

U razvijenim su društvima glavni razvojni faktori nauka i edukacija (obrazovanje i odgoj). To je zbog toga što obrazovanje i odgoj bitno određuju kvalitetu ljudskog kapitala o kojemu zavisi uspješnost korištenja raspoloživih prirodnih resursa, tehnologije i novčanog kapitala neke zemlje. Zato je danas najveće bogatstvo razvijenih zemalja njihovo stanovništvo. Brzi se napredak nekih malih i prirodnim izvorima siromašnih zemalja, kao što su Irska i Finska, objašnjava razvojnom politikom koja je obrazovanje i nauka promovisala u nacionalne razvojne prioritete. Spoznaja o visokoj isplativosti ulaganja u obrazovanje danas je u svijetu opšte prihvaćena, što se očituje u postotcima bruto društvenog proizvoda što ih vlade izdvajaju za formalno obrazovanje u svojim zemljama (u pravilu između 5% i 6% BDP-a), te znatnim vanproračunskim sredstvima što ga preduzeća i druge organizacije namijenjuju formalnoj i neformalnoj edukaciji svojih članova, a pojedinci svojem usavršavanju [1].

Zbog sve veće važnosti obrazovanja za nacionalni razvoj, te sve bržih naučnih, tehnoloških i društvenih promjena, obrazovni se sistemi svih zemalja nastoje poboljšati i prilagoditi zahtjevima novog vremena. U Evropskoj uniji ulaganja u istraživanje, obrazovanje i stručno osposobljavanje predstavljaju temeljna neopipljiva ulaganja (intangible investment) pri čemu se obrazovni sistemi članica Unije postupno ujednačavaju kako bi se promovisala transnacionalna pokretljivost građana Evrope i razvijao evropski identitet dijeljenjem zajedničkih vrijednosti [2].

Zemlje u tranziciji, kojima pripada i Bosna i Hercegovina, imaju dodatne razloge za strukturne promjene svojih obrazovnih sistema. Njima treba olakšati prijelaz iz planske u tržišnu privredu, prijelaz iz politički u demokratsko civilno društvo te olakšati pridruživanje Evropskoj uniji. Tranzicija zahtijeva da stanovništvo ovlada novim vještinama koje osposobljavaju za uspješno snalaženje u kompetitivnom društvu brzih promjena.

Istraživanja Svjetske banke pokazuju da i napredne tranzicijske zemlje (osim Češke) značajno zaostaju za zemljama OECD-a u svim oblicima funkcionalne pismenosti odraslog stanovništva.

Prema izvještaju obrazovnog komiteta Centra za saradnju s nečlanicama OECD-a, naš obrazovni sistem zahtijeva znatnu rekonstrukciju kako bi se modernizovao i postao učinkovitijim i uporediv s evropskim.

Ne može se ignorisati činjenica nedovoljne spojivosti pojedinih strukturalnih elemenata našeg obrazovnog sistema sa sistemima razvijenih zemalja Evrope te lošija obrazovna strukturu aktivnog stanovništva. Na osnovu toga može se zaključiti da je nužno pristupiti strukturalnim promjenama obrazovnog sistema u Bosni i Hercegovini kojima bi se njegova učinkovitost unaprijedila u cilju bržeg društvenog razvoja i uključivanja Bosne i Hercegovine u evropske integracije. No, da bi se obrazovni sistem unaprijedio, neophodna je strategija njegova razvoja koja sadrži viziju njegovih dugoročnih ciljeva te plan dugoročnih i srednjoročnih akcija potrebnih za njihovo postizanje [3].

3. ULOGA I ZNAČAJ OBRAZOVANJA ZA RAZVOJ DRUŠTVA I EKONOMIJE

Obrazovanje kao uslužna djelatnost ima uticaj na društveni, ekonomski i lični razvoj. Ukoliko se visoko obrazovanje posmatra u cjelini, imajući u vidu raznovrsnost učesnika i zainteresovanih strana, često se pominju tri osnovne uloge:

- Obrazovanje populacije, kako u smislu visokoobrazovane radne snage, tako i u smislu obrazovanja nastavnog kadra za niže stepene obrazovanja ili za samo visoko obrazovanje (tj. formiranje naučnog podmlatka) - (eng. *teaching*);
- Naučno istraživanje - (eng. *research*);
- Podrška razvoju društva - (eng. *service to society*).

Većina istraživača razvoja visokog obrazovanja smatraju da svrha visokog obrazovanja treba da bude: priprema za život aktivnog stanovništva u društvu, priprema održive zaposlenosti, pružanje mogućnosti za lični razvoj i obezbjeđivanje široke i napredne osnove znanja. Posebno je značajno osposobiti pojedinca za kontrolu ličnog razvoja. Preuzimajući inicijativu i odgovornost za vlastiti razvoj, pojedinac doprinosi i odgovara za razvoj društva. Kompetentno djelovanje pojedinca u odnosu „pojedinac – društvo“ nosi specifičnu odgovornost: prema sebi, porodici, profesiji, lokalnoj i široj zajednici, ali i svim budućim generacijama [5].

Kada je riječ o ekonomskom razvoju, za visoko obrazovanje se tvrdi da uvećava produktivnost, prvenstveno kroz rast ljudskog (humanog) kapitala, odnosno stvaranje veće i bolje obrazovane radne snage. Pored ovoga, unutar ekonomije znanja, proizvodnja znanja, zajedno sa efektivnim i efikasnim prenosom znanja privredi, tretira se kao jedan od ključnih faktora za ekonomski rast u razvijenim zemljama, stvaranje savremenih tehnoloških dostignuća. Na kraju, često se govori da je veća obrazovanost stanovništva povezana sa manjim troškovima drugih javnih sektora. Kada posmatramo zemlje u ekonomskoj i društvenoj tranziciji, koje su suočene sa visokom stopom nezaposlenosti, sa nedovršenim, kontradiktornim reformskim politikama javnih sektora potreban je oprez prilikom korišćenja primjera drugih zemalja i njihovih rješenja, a prije svega adekvatna analiza primjenljivosti tih rješenja. Visoko obrazovanje je značajan društveni, ekonomski i naučni fenomen. Značaj obrazovanja se naročito naglašava od druge polovine 20. vijeka. U visokom obrazovanju traži se oslonac napređenju društva i kvalitetnijem životu stanovništva [4, 5]

U savremenim društvima mnoge organizacije i pojedinci imaju udio u visokom obrazovanju i žele da aktivno participiraju u formiranju obrazovne politike. U tom smislu, institucije postaju sve više inkorporirane u društvo. Posljedica je da su visokoškolske institucije i nacionalne

vlade suočene sa velikim očekivanjima i znanje tretiraju izvorom svih rješenja. To je dovelo do pojave novih stručnjaka, novih studijskih programa, usluga i administrativnih jedinica organizacije, a sve u cilju da se odgovori na izazove.

Značajno je sagledati i vezu visokog obrazovanja i društvenog, odnosno ličnog razvoja. Obrazovanje se može sagledati kao kanal društvene mobilnosti, koje omogućava ili olakšava individualno napredovanje na društvenoj ljestvici, i na taj način, popravljajući društveno-ekonomskog statusa (samim tim i kvaliteta života) i pomjeranje pojedinaca iz manje privilegovanih društvenih slojeva ka privilegovanim dijelovima društva. Ovakvo očekivanje je naročito prisutno u državnim politikama i strategijama koje za cilj imaju smanjenje siromaštva, ekonomski razvoj, rast društvene kohezije itd. Razumjevanje prethodnog, ima uticaj i na teoriju humanog kapitala i hipotezu signaliziranja, jer oba pristupa pridaju značajnu ulogu obrazovanju i obuci kada govore o postizanju privilegovanijeg statusa po zaposlenju (iako su načini postizanja višeg statusa po zaposlenju nešto drugačiji) [6].

4. SVRHA I CILJEVI OBRAZOVANJA I ODGOJA

Svrha društvenog razvoja u savremenim društvima jeste unapređivanje kvalitete života. Zato se razvijenim zemljama smatraju one u kojima ljudi kvalitetno, tj. Dobro žive, a ne nužno one u kojima je visok nacionalni dohodak. Kvaliteta se života smatra kao zadovoljavanje svih univerzalnih, a ne samo egzistencijalnih potreba (razumije se, zadovoljavanje nekih nivoa osnovnih ekonomskih potreba pretpostavka zadovoljavanja ostalih potreba). To su, pored egzistencijalnih potreba, još i socijalne i samoostvarujuće potrebe kojima čovjek zadovoljava motiv za ličnim rastom i razvojem. U razvijenim zemljama, koje su osigurale zadovoljavanje bazičnih potreba stanovništva, glavnim razvojnim ciljevima smatra se zadovoljavanje tzv. viših potreba, tj. potreba za kvalitetnim odnosima s drugim ljudima i zadovoljavanje motiva za samoostvarenjem.

Kako je svrha društvenog razvoja unapređivanje kvalitete života, a obrazovanje i odgoj trebaju doprinosti razvoju, može se zaključiti da je i svrha edukacije pridonosenje kvaliteti života. Svrha je najopćenitiji cilj koji se ostvaruje realizacijom većeg broja užih ciljeva. Ciljevi su edukacije one osposobljenosti kojima se pojedinac osposobljava za obavljanje glavnih životnih uloga pomoću kojih zadovoljava svoje potrebe i potrebe društva i tako doprinosi kvaliteti života. Glavne su životne uloge savremenog čovjeka radna, porodična, građanska, uloga osobe koja kreativno koristi slobodno vrijeme i uloga osobe koja trajno uči. Osposobljenosti su različite vrste znanja i vještina, koje se stiču obrazovanjem, te vrijednosti, stavovi i navike, koje se stiču odgojem [7,8,9].

U Izvještaju UNESCO-u Međunarodne Komisije za razvoj obrazovanja za 21. vijek ključne su osposobljenosti nazvane "stubovima obrazovanja". Prema spomenutom izvještaju, tokom života pojedinac mora "učiti znati", "učiti činiti", "učiti zajedno živjeti" i "učiti biti".

Učiti znati sastoji se u znanju koje omogućuje ljudima da razumiju svoju okolinu što ih ujedno osposobljava za samostalne kritičke zaključke. Učiti znati pretpostavlja učenje vještine učenja koja se temelji na višim kognitivnim procesima, a ne na pukom pamćenju, čime se povećava djelotvornost učenja i kvaliteta znanja. Zato je osposobljenost za trajno učenje također opšti cilj obrazovanja [10,11].

5. CJELOŽIVOTNO UČENJE KAO OBRAZOVNA STRATEGIJA

Dugoročne strukturne promjene obrazovanja treba provoditi na osnovu određene strategije. Strategija se sastoji u utvrđivanju dugoročnih ciljeva i načina kojima se ciljevi nastoje postići. Najopćenitiji dugoročni ciljevi obrazovanja i odgoja u razvijenim zemljama jesu unapređivanje glavnih dimenzija nacionalnog razvoja; razvoja ljudi, te privrednog, političkog,

kulturnog i ekološkog razvoja, a u svrhu poboljšavanja kvalitete života svih slojeva stanovništva [12].

Način ostvarivanja nacionalnih ciljeva obrazovanja sastoji u primjeni koncepta cjeloživotnog učenja i razvoja društva koje uči. To su koncepti što su sedamdesetih i osamdesetih godina razrađeni u međunarodnim organizacijama koje se bave obrazovnom politikom (UNESCO, OECD, ILO, Vijeće Evrope i Evropska komisija), a novi su zamah dobili devedesetih godina zbog ubrzanih društvenih, tehnoloških i strukturnih promjena u privredi, te ubrzanog starenja evropskog stanovništva koje neće moći biti zamijenjeno mladom radnom snagom na tržištu rada [13, 14].

6. ZAKLJUČAK

Uticaj društvenih, socijalnih i ekonomskih promjena na obrazovanje; tranzicija, globalizacija, internacionalizacija i decentralizacija nisu zaobišli i obrazovni sistem Unsko-sanskog kantona. Vrijeme u kojem živimo obilježeno je brojnim promjenama i izazovima na koje obrazovanje Unsko-sanskog kantona mora odgovoriti. One najvažnije su širenje tehnoloških i tehničkih inovacija koje donosi umnožavanje zahtjeva za novim zanimanjima, produženje prosječne životne dobi ljudi što će neminovno dovesti do narastanja potrebe za cjeloživotnim učenjem, česte promjene mjesta stanovanja zbog stalne potrage za poslom i boljim životnim uvjetima, promjene potrošačkih obrazaca i ekološka svijest za brigu o okolišu i prirodne resurse i drugo.

Posmatrajući u cjelini ukupnu sliku sistema obrazovanja u Unsko-sanskom kantonu, može se zaključiti da su neophodne obimne mjere na donošenju obrazovnih propisa i pravnih mehanizama, čime bi se postavile sveobuhvatne smjernice kojim će se kvalitetnije i transparentnije utvrđivati, pratiti i koordinirati sistemi u različitim poljima odgojno-obrazovnog procesa.

Vlada Unsko-sanskog kantona bi trebala kreirati budžet za obrazovanje koji omogućava unapređenje školske infrastrukture, osigurava bolji učenički standard, te stimulira nastavnike da kvalitetno provode nastavne sadržaje. Paralelno sa ovim inicijativama, treba kreirati sveobuhvatne programe podrške Pedagoškom zavodu i članovima školske zajednice da uspješnije učestvuju u provođenju odgojno-obrazovnog procesa, prvenstveno u cilju unapređenja zaštite djece, ali i zbog otvaranja škole prema široj zajednici. Treba unaprijediti postojeće sisteme multisektorske suradnje u odgoju i obrazovanju djece, razvojem zajedničkih programa i struktura u školi.

7. LITERATURA

- [1] Delors, J., *Učenje, blago u nama*, Educa, Zagreb, 1998.
- [2] Ivošević, V., Mondekar, D., Geven, K., Bols, A., Vodič kroz osiguranje kvalitete u visokom školstvu: priručnik za profesore i studente, Socijaldemokratska studentska unija, Zagreb, 2006.
- [3] Kostadinović, D., *Uloga i značaj kvaliteta u oblasti obrazovanja*, Pedagoška stvarnost, vol.53., br.7-8, Novi Sad, 2007.
- [4] Omazić, M.A., Baljkas, S., Projektni menadžment, Sinergija, 2005.
- [5] Vukasović, M., Finansiranje visokog obrazovanja u Jugoistočnoj Evropi: Albanija, Crna Gora, Hrvatska, Slovenija, Srbija, COP, Beograd, 2009.
- [6] Vukasović, M., Razvoj kurikulumu u visokom obrazovanju, AOM, Beograd, 2006.
- [7] Anketa o životnom standardu (LSMS), oktobar, 2002.
- [8] Anketa o životnom standardu (UNDP), 2001.
- [9] Ankete o potrošnji domaćinstva u BiH (UNDP), 2004.
- [10] Izvještaj UNDP o humanom razvoju u Bosni i Hercegovini

- [11] Milenijumska deklaracija UN u pogledu poboljšanja kvaliteta i efikasnosti obrazovanja i obuke
- [12] Funkcionalni pregled javne uprave u sektoru obrazovanja u Bosni i Hercegovini
- [13] Publikacija „Unsko-sanski kanton u brojkama“, 2010.
- [14] Strateški pravci razvoja obrazovanja u Bosni i Hercegovini sa planom implementacije, 2008. – 2015., („Službeni glasnik BiH“, br. 63/08)